

Miren Jone Azurzaren hilberri-txostena (1929-2022)

AZURMENDI ZABALETA, Nerea
Euskaltzain urgazlea

Miren Jone Azurza Aristegieta (1929-2022). “Emakume, kazetari, fededun aurreratu”

Miren Jone Azurza Aristegietaren bizitza, guztion bizitzak bezala, bi datak zedarritzen dute: 1929ko maiatzaren 18ak eta 2022ko maiatzaren 5ak. Donostiako badiaren mutur batean hasi zen, itsasora Ondarretak gerturatzen duen Antigua auzoan, eta bestean amaitu, Kontxatik oso hurbil, 93 urte betetzeko hiru egunen faltan.

Bi mugarri biografiko horien arteko tartea era askotara bete daiteke. Bidea egin daiteke nagiz, unean uneko ufaden menpe utzita hurrengo urratsa, patuari esleituz aukeren ardura. Eraiki daiteke, halaber, kontzientzia osoz: arreta betea ipinita, xede nagusia handia bada egiteko txikirik ez dagoela sinetsita. Esango nuke norberarena zein inguruko bizitzak aberasten dituen bigarren mota horretakoa izan zela Miren Jone Azurza kazetari eta ohorezko euskaltzain donostiarraren ibilbidea.

Gogoratu ere modu askotara gogoratu daiteke bizitza bat. Egindakoaren arabera. Izandakoaren arabera. Egindakoa eta izandakoa ez datozenez beti bat, aukeraturako irizpidearen arabera izan ohi da maiz azken argazkia. Miren Jone Azurzaren kasuan, baina, ia entzunezina da bi dimentsio horien arteko disonantzia, haren ahalegin nagusietako bat izan zelako etengabe bilatzea izanaren eta eginaren arteko koherentzia. Bere garaiko emakume batentzat ezohikoak ziren hainbat erabakitan gauzatu zen misiotik ere bazuen joera irmo hori, nahiz eta berak, ez zuenez batere gogoko bere buruaz hanpatzea, urrats horietako gehienak *txurroak* izan zirela esan eta gainerakoak, berriz, *milagroak*.

Aintzatezpen berantiarra

Inguruak haren diskrezio nahiari men egin izan balio bezala, lau hamarkadaz komunikazioaren hainbat arlotan batere zarata eta espanturik gabe aritu zen Miren Jone Azurzari berandu heldu zitzaion aintzatespena, lau rogei urteen atarian, erretiroa hartu eta hogei urtera.

2011. urtean Rikardo Arregi kazetaritza sarietako ohorezko aipamena jaso zuen, belaunaldikide zuen Ignazio Arregi jesuita eta kazetariarekin batera, bata zein bestea izan zirelako, idatzizkoan Azurza eta entzunezkoan Arregi, profesional aitzindariak iragan mendeko 60ko hamarkadan. Aitortu zieten moduan, “euskarazko kazetaritzaren zutoinak” biak ala biak.

Euskaltzaindiak 2018an izendatu zuen ohorezko euskaltzain. Bost emakumek jaso zuten domina ekitaldi berean, irakaskuntzaren munduko Maria Jose Azurmendi eta Izaskun Gastesik, eta hiru kazetarik: Miren Jonek berak eta haren osteko belaunaldiko Arantxa Urretabizkaiak eta Txaro Arteagak. Hirukoaren argazkiak bistaratu zuen, bolada luzeegi batean begi oso gutxikoa izan arren, bazela euskal emakume kazetarien katerik, eta toki nabarmena zuela horretan Miren Jone Azurza Aristegietak.

Letra larriz idatzitako hitz handiak esleitu zizkioten urte haietan minuskulatan bizitzea nahiago zuen Miren Joneri: aitzindaria, euskal kazetaritza modernoaren zimenduak jarri zituena, lehen emakume kazetaria... *Kazetari aitzindaria* izenburua zuen 2020. urtean Eusko Jaurlaritzak sustatutako Bidegileak bilduman argitaratu zen biografiak. Elixabete Garmendia kazetariaren lan benetan bikainean daude jasota, hain zuzen, Miren Jone Azurzaren ibilbide pertsonal eta profesionalaren nondik norako zehatzak. Ez ditut errepikatuko, askok ezagunak izango dituzuelako eta gainerakoek sarean dituzuelako eskuragai.

Etxean jasotakoa

Idazkitxo hau soslai labur bat besterik ez da, idazle fin, lankide eskuzabal eta emakume argi hark eskaini zituen elkarrizketa urrietan esandakoak oinarri hartuta. Gainerakoak gutxietsi gabe, bada bat bereziki adierazgarria: 2007an, omenaldiak-eta iritsi aurretik, Joxe Arregik jada desagertua den *Hemen* erlijio gogoetarako aldizkarian egin ziona.

Elkarrizketa hartan, zuzenketa kutsua ere baduen aurreneko erantzunean ezarri eta azpimarratu zuen Miren Jone Azurzak ororen oinarri eta giltzarria. Elkarrizketatzaileak «emakumea, euskalduna eta kazetaria» definizioarekin abiatu zuen solasa, eta berehala egin zion zuzenketa elkarrizketatuak, hiru ezaugarriak ukatu gabe baina lehentasunak finkatuz: “Lehenik eta denen oinarri, kristau izatea daukat nire pertsonaren mamitzat. Kristau izateari zor dizkiot bizitzan hartu izan ditudan erabakirik eraginkorrenak”, argitu zuen.

Hortxe izana, eta horren araberakoa egina.

Horri eutsi zion bizi osoan, baina bada aurretiazko oinarri bat, den-denaren funts eta jatorria, aipatu elkarrizketan berak nabarmendu zuena: etxean jasotakoa, gurasoak, familia... Amaren aldeko aitona harginak —aitona biak zituen ofizio berekoak— egindako Matia kaleko 14ko etxebizitza; Joxe Azurza aita, Igeldoko base-ri bateko semea, maisu bilakatu zen mutil argia; Juli Aristegieta ama, garairako emakume ikasia, telefonista izateko azterketa gainditu eta ezkondu aurretik Telefónican lanean aritua. Anaiak: bi urte zaharragoa zuen Joxe Joaquin zena, eta ondolik etorriko ziren Ramon, Luix Mari zena eta Inaxio. Han, haiekin, bereganatu zituen bizitza osorako izango zituen eta hainbat erabaki ulertzeko lagungarriak diren jarraibide eta balioak: erlijio-sena, abertzaletasuna, euskaltzaletasuna, jakin-mina eta ikasteko grina, besteekiko ardura...

Ardura eta erantzukizuna halabeharrak inposatu zizkien Azurza Aristegieta anai-arrebei. Abertzale eta euskaltzale izatea nahikoa delitu izan zuen aitzak gerra erbestean igarotzeko eta itzultzean maisu lana ezin berreskuratuta gelditzeko. Amak lanera itzuli behar izan zuen familia aurrera ateratzeko, eta 12 urteko Miren Jone gazte-gaztearen gain geratu ziren etxeko zenbait ardura, nahiz eta horrek ez zion eragotzi ikasketekin jarraitzea. “Gurasoek argi zeukaten nik ere batxilergoa egin behar nuela mutilek bezalaxe. Gu pertsona jator, euskaldun eta kristau izatea nahi zuten eta, eskasian bizi baginen ere, kultura aurrerakoia opa ziguten”, esan zion Joxe Arregiri. Garaiak zailak izan arren familia alaia zirela eta gartzaro zoriontsua izan zutela ere aitortu zion.

Ezustean kazetari

Abertzale sutsua izanagatik, politikak ez zuen inoiz erakarri Miren Jone. Bes-telako dei bati egin zion jaramon, bokazioari. Bere hitzak erabilita, Jainkoaren

deiarri. Hogei urte betetzekoa zela entzun zuen argi eta ozen. Ordurako bukatuta zeuzkan batxilergoa eta irakasle-ikasketak, begiak unibertsitatean jarrita zeuzkan. Ez zitzaizkion falta etxean horren beharrezkoa zen dirua lortzeko lan eskaintzak, mutil-laguna ere bazuen...

Orduantxe eman zuen bere bidea definituko zuten pauso nabarmenetan lehena: dena utzi eta erlijio-bizitzan murgildu, Rufino Aldabalde Aiako apaizak sortu berri zuen Misiolari Sekularren Institutua elkarteko kide bilakatuta. Ez zen erabaki erraza izan. Sakrifizio handiak eskatu zizkion. Handiena, berak esanda, ama izateari uko egitea.

21 urterekin ekin zion etapa berriari, 1950ean. Baliteke gerora egindako hautuak eta hartutako erabakiak gaztetako urrats haren bertsio gero eta helduagoak izatea, hitz baten distantzia baino ez baitago erlijio-bokazioaren eta zerbitzu-bokazioaren artean.

Institutuan berehala antzeman zioten kudeaketarako eta lan zehatz eta zorrotzerako zeukan gaitasuna, eta laster eman zizkioten ardura dezenteko lanak. Irakas-kuntzan hasi zen, baina luze gabe igarri zuten idazteko ere bazuela aparteko tre-bezia, eta jazotakoa idatziz jaso beharra zegoenetan han zen Miren Jone.

Ezusteko batek ireki zizkion, baina, kazetaritzarako atea, ez baitzen hori aurreikusitako bidea, Estatu Batuetara misiolari joatea baizik. 1955. urtean, bidaiaren atarian zegoela, planak porrot egin zuen, eta Institutuarekin harremana zuen *Vida Nueva* aldizkari katolikora gerturatu zen, “balio ote nuen-edo aproba egitera. Horrela hasi zen nire kazetari-bizitza”.

Bere bizitza bilakatuko zen kazetaritza. Artean bakarra zen, eta bete-betean erregimenaren kontrolpean zegoen Madrilgo Kazetaritza Eskola Ofizialean ikasketak egitea erabaki zuen. Onartu zuten, egin zuen karrera eta lortu zuen kazetari titulua, horixe baitzen bere xedea. Hamar urteko esperientzia ez ezik, garai hartan ezin kazetari euskaldunek ez zeukan titulua zuela itzuli zen Donostiara, amaren ondora, 1965ean.

Bere kezka sozialekin bat zetorren argialetxe batean hasi zen lanean, baina, zer gerta ere, *Zeruko Argia* euskarazko aldizkarian ere utzi zuen txartela, inoiz kazetari euskaldun tituludun baten beharrik izatekotan esanetara zeukatela jakinarazteko. Beharrak estututa, handik bi urtera akordatu ziren emakume kazetari tituludun harekin.

“Dena zegoen egiteko”

Luzatu zioten lanerako proposamena, eta baiezkoa eman zuen. Hasiera ez zen samurra izan: “Lehen urtebete luzea ikasten pasa nuen, euskaratik hasita. Ordura arte euskal kazetaritzako esperientziarik ez nuen. Erabateko erdal girotik nentorren. Borondate guztiz onez, baina jakinduria gutxiz hasi nintzen”, kontatu zion Arregiri. Luze gabe izendatu zuten zuzendari, 1969an, kazetari tituluduna behar zutelako ezinbestean postua betetzeko. Ordura arte, kaputxinoek argitaratzen zuten aldizkariko zuzendari gisa Iñaki Gabilondo ageri zen, baina Andaluziara joan zen lanera, eta hutsune nabarmena utzi zuen mantxetan.

Miren Jone Azurza ez zen hutsunea betetzearekin konformatu, eta buru-belarri murgildu zen lan berrian. “Dena zegoen egiteko”, esan zuen Ahotsak ekimenaren baitan egin zioten elkarrizketan. Egin zezakeen dena egin zuen berak, momentu zailetan egin ere: euskara batuaren eta *h*-aren inguruko eztabaida puri-purian zegoen; zentsura saihesteak abilezia izugarria eskatzen zuen; maila politiko eta ideologikoan ere aztoratuta zeuden urak.... Loraldi betean, berriz, euskararen eta euskal kulturaren inguruko ekimenak. Horren guztiaren erdi-erdian egon zen *Zeruko Argia*, eta hantxe zen Miren Jone Azurza, euskararen firmamentuko izarrek, orduko zein etorkizunekoek, inguratuta. Nola edo hala, lortu zuen proiektua funtzionatzeko molde profesionaletara hurbiltzea, eta argitalpen zaharkitutik aldizkari modernorako bidean jartzea.

Gerora horrenbeste laudorio ekarriko zizkion esperientziaren bukaera, tamalez, garratza eta mingarria izan zen, eta 1974. urtearen amaierako batzar nagusian dimisioa eman zuen, behartuta eta hilabete oso gogorrek igaro ostean. Denboraren poderioz orbaindu ziren zauriak, Miren Jone Azurzaren izaerak lagundu zuen oroitzapen mingotsak gozatzen, baina bere bizi-esperientziaren zati izaten jarraitu zuten, bere jakinduriaren osagai.

Berriro abiatu behar

Berriro egokitu zitzaion ia hutsetik abiatzea, 45 urterekin. Bizitzeko adina ematen zioten zenbait lanetan aritzearekin batera, bere burua jantzen jarraitzea erabaki zuen, eta garai hartan EUTG esaten zitzaion Deustuko Unibertsitatearen Donostiako campusean Historia ikasten hasi zen, baita karrera bukatu ere.

1977ko ekainean sortu zen *Deia* egunkariak eman zion beste hamabi urtez kazetari jarduteko aukera, gaztelaniaz batik bat, euskararen eta herriaren egoerarekin oso kezkatuta beti, denetariko lanetan. Miren Jone Azurzarentzat, hain zuzen, ez zegoen lan txikirik, itxuraz ezdeusa zenari ere arreta betea jartzen zion. Gazte-gaztetan *Deiaren* Donostiako erredakzioan lankide izan genuenok umore fineko eta kultura handiko profesionalaren ondoan ikasteko aukera izan genuen, gozotasuna eta irmotasuna dotorezia handiz uztartzen zituen emakumea ezagutzekoa.

Bizitzak, gainera, opari eder bat zeukan gordeta Misiolari Sekularren Institutua utzi eta kristautasuna beste era batera bizitzeko hautua egina zuen Miren Jone-arentzat. *Deian* hasi eta hilabete gutxira ama hil zitzaion. Familiaren, lagunen, eguneroko egitekoen eta fedearen babesa bazuen ere, hasia zen nozitzen bakardadearen hozkada, harik eta 1980an 23 urtez bidelagun izango zuen Joxe Mari Aiestaran beasaindarra ezagutu zuen arte. 60 urte betetzean erretiroa hartu zuen, eta urte zoriontsuak igaro zituzten elkarrekin, 2003an Joxe Mari itzali zen arte.

Azken zerbitzu bat zeukan eskaintzeko Miren Jonek, eta hura ere ez zen nolana-hikoa izan. 1990etik 1996ra Donostiako gotzaindegiko prentsa-bulegoaren ardura hartu zuen bere gain, bokazioz, borondatez. Bere-berea zuen irmotasun gozo eta adeitsua baliatu zuen Jose Maria Setien gotzainari gaizki-esate eta irainez jositako urte haiek igarotzen laguntzeko. “Lan gogorra izan zen, baina konpentsazio handikoa. Ohore bat niretzat. Apal, umil jardun nuen nire arduran eta nik emandakoa baino askoz ere gehiago jaso nuen”, esan zuen etapa hartaz aritzean.

67 urte beteta zeuzkala izan zen estreinakoz eguneko ordu guztien jabe. Ardura profesionalik gabeko etapa berriak eskaintzen zizkien aukerez gozatzea zen bikotearen asmoa, baina tamalez laster, azkarregi, hartu zuen gaixotasunak ostatu Miren Joneren eta Joxe Mariren etxean, eta urtetan senarraren zaintzari eman zizkion ordu gehienak. Alargundu ostean ere zaintza izan zen bere apostolutza argiena. Berak esana da. Teresa Avilakoak barne-gaztelua deitu zuen hori atontzen eta aberasten jarraitu zuen Miren Jonek, bilaketa espiritual sakon eta oso pertsonalean murgilduta, begirada kritikoari eta komunikatzeko grinari eutsiz betiere.

Joxe Arregik idatzitako hitz batzuekin amaitu nahiko nuke, lerro gutxiok ondo baino hobeto azaltzen dutelako nor izan zen Miren Jone Azurza Aristegieta: “Xumetasunak are miresgarriago egin zaitu. Ez duzu inoiz aitzindari izateko ametsik ez usterik izan, baina aitzindari izan zara: emakume, kazetari, fededun aurreratu”.